

Újvidéki mozaik

Nem kevés szorongással léptem át a határt október végén, amikor is néhány napos tapasztalatcsere-látogatásra a vajdasági fővárosba, Újvidékre indultam. Utazásomat megelőző héten még nyugtalanságra bőven okot adó hírek érkeztek déli szomszédunktól. Utcai zavargásokról, békésnek korántsem mondható tüntetésekről számolt be mind a magyar, mind a jugoszláv tömegtájékoztató.

Az újvidéki kormány épülete előtt lezajlott meeting —, ahogyan néhányszor később hallottam emlegetni a tüntetést — nem nyugalmat adó, vendégváró város reményével kecsegtetett. A sokféle elégedetlenségből táplálkozó, utcára vitt indulatok október végére azonban csillapodtak. A tüntetésről csak a tövig letaposott bukszusbokrok és néhány, helyszínen felejtett üvegcserep árulkodott. Október utolsó hideg napjaiban Újvidék élte a megszokott hétköznapi életét. Hogy e látszólagos nyugalom meddig tart? Nehezen megjósolható, mert tény, hogy Jugoszlávia döntő erőpróba előtt áll. A nemzetiségi széthúzással, az ezt tápláló gazdasági válsággal, a 220 százalékos inflációval kell egységét bizonyítva megküzdnie.

A tűrőképesség határán

Egyelőre azonban a szövetségi együttműködés hátrányairól és kivált a megélhetés fokozódó gondjairól hallani mindenfelé. A tél közeledtével több a félelem és nagyobb az elégedetlenség. Egy átlagkeresetű dolgozónak fél évig kell gürcölnie ahhoz, hogy megvehesse a téli tüzelőt, amivel aztán muszáj csínján bánnia. A családok havi jövedelmük egészét már kosztra, fűtésre költik.

A Magyar Szó című vajdasági újságban olvastam a szövetségi munka-egészségügyi és szociálpolitikai bizottság elnökének bejelentését, miszerint „kilenc hónap alatt 13,7 százalékkal csökkent a realkereset a tavalyi időarányoshoz viszonyítva. 150 ezren szorulnak szociális segélyre, 460 ezer nyugdíjas járandóságát ki kell egészíteni, annyira alacsony — s akkor még nincs szó — a munkanélküliek és a családi pótlékra szorulóknak népes táboráról.”

A lakosság megélhetésére fordított összkiadása jóval felülmúlja a bevételeiket. A fizetések csekkre érkeznek és már jóelőre elkölthetők. Ma nap ság nem ritkaságszámba menő a részletre vásárolt télükabát. Az árak a szó szoros értelmében naponta nőnek. Nincs támpont ahhoz, hogy mennyi pénzre lenne szükség. Röpködnek a milliók, a pénztárcát kitömi az értéktelen papírhalmaz.

Ottjártamkor jelentették be a hús áremelését, néhány nap után a húsfeleségek 25 százalékkal történő drágítását. A sertéscsomb így lett mára 25 ezer dinár (több mint 300 forint). Novemberben pedig várhatóan megszüntetik az ártámogatást a liszt, a tej, az étolaj esetében, újabb élelmiszer-áremelkedést okozva. Az úgynevezett termelési kompenzációra szánt 123 millió dinárt pedig szétosztják azok között a milliók között, akiknek családjában az egy főre eső jövedelem nem haladja meg a szavatolt személyi jövedelem 30 százalékát, illetve ebből a pénzből juttatnak a munkanélkülieknek és a szociális segélyre jogosultaknak. Úgy tűnik a lakosság szociális tűrőképessége lassacskán kimerül, hiszen milliók tengődnek a lét peremén.

Nyugdíjkompenzáció

A munkanélküliek magas száma és a külföldön vendégként dolgozó jugoszlávok esetleges hazatérése miatt a társadalom érdeke, hogy a nyugdíjkorhatárt elérők mindegyike befejezze aktív munkásságát. A nyugdíjba vonulásra készítés érdekében született jó néhány éve az intézkedés, miszerint a megélhetési költségekkel arányosan szükséges növelni a nyugdíjak összegét. Éppen azokban a napokban, amikor a Vajdaságban jártam, történt változ-

A szomszéd rétje

tatás a nyugdíjak és a megélhetési költségek összehangolása terén. A tartományi rokkantsági és nyugdíjbiztosítási érdekközösség közgyűlésén úgy határoztak, hogy a jövőben a dolgozó bruttó személyi jövedelméből levonható nyugdíjjárulék 15 százalékos lesz (szemben a korábbi 18 százalékkal), és a munkáltató tiszta jövedelméből 8 százalékot ad az érdekszövetségnek.

A Vajdaságban pillanatnyilag a legmagasabb nyugdíj 1 millió 47 ezer dinár, a garantált legkisebb 194 ezer 525 dinár. Nem kevés elégedetlenséget szül azonban az aktív, kis fizetésű dolgozók körében, hogy a nyugdíjak gyorsabban nőttek, mint a személyi jövedelmek és hogy azokat a megélhetési költségekhez igazítják. A számok mindenestre azt mutatják, hogy a legkisebb nyugdíjjal rendelkezők ugyanolyan nehéz helyzetben vannak, mint magyar társaik, hiszen ha a hús árát vesszük viszonyítási pontnak, akkor közel egyformán nem ér semmit a pénzük.

Válságban a sajtó

Nem kellett irigykednem. Újságíró kollégáim a Vajdaságban sincsenek meg, illetve túlfizetve. Ugyanannyi és ugyanolyan mindennapos megélhetési gondokkal küszködnek, mint a magyar tollforgatók. Az újvidéki Magyar Szó munkatársainak átlagfizetése 450 ezer dinár. Az igazsághoz hozzátartozik persze, hogy a fővárosban dolgozó zurnaliszták ennél többet vihetnek haza, és eme összeg többszöröséért munkálkodnak a rádió és tévé munkatársai.

Magam nem irigykedhettem tehát a fizetésükre, ők viszont igen a mi napilapjainkra. A tojás árát használva összehasonlítási összegnek, jutottak arra a következtetésre, hogy nálunk Magyarországon még mindig olcsó a sajtótérkép, legalábbis ami a napilapokat illeti. Ahogy ők számolták, a Magyar Szó 3, esetleg 4 tojás ára, míg nálunk a napilap nem kerül egy tojás árába. Sajnos, a drágaság miatt érezhetően esik a példányszám. Sokan megmondják ugyanis, hogy kiadjanak-e naponta 800 dinárt például a Magyar Szóra, akkor, amikor egy mérnök-tanár óradíja 300 dinár. Kollégáimat sikerült meggyőzőnöm azonban arról, hogy a nálunk olcsó napilapok korántsem oly terjedelmesek, mint a jugoszláv társaik. A Magyar Szó például hétköznapon 16, vasárnap 32 oldalon jelenik meg napi két kiadásban, bőszéges külpolitikai, belpolitikai, tartományi rovatokkal, sporttal, hirdetéssel.

Az újságok szalagcímei — mint a világon bárhol — húséges tükrei a közhangulatnak, az embereket foglalkoztató problémáknak. Így hát ha csak a magyar nyelvű vajdasági napilapot lapoztam volna át, akkor is hű képet kaptam volna a tartomány pillanatnyi közérzetéről. Találomra kiragadtam példaként néhány címet: „Elsejétől drágább a hús”; „Mind többen a létminimum alatt”; „Pazar, de méregdrága könyvek”; „Kosztpénz 3 millió ember számára”; „Csekkre és törlesztésre”; „Mind mélyebb szakadék termelő és fogyasztó között”.

A Jugoszláv Újságíró Szövetség egyébként éppen ottjártamkor, október utolsó napjaiban tartotta közgyűlését, ahol választ kerestek többek között arra a kérdésre: „Igaz-e, hogy az újságírók politikai bér munkássá váltak és hogy az újságíró hivatás alkonyáról kell beszélni Jugoszláviában?” Tény, hogy a köztársasági-tartományi megosztások az információs teret is felparcellázták és az újságírók nem minden esetben képesek a részérdek félé emelkedni, az egész ország ügyeit szem előtt tartani. Megoszlik a sajtó, „tájékoztatósi háború” dúl, ami pedig inkább hátramozdítója, mint elő-

revívója a súlyos helyzetből való mihamarabbi kilábalásnak.

Balkáni viszonyok és európai színvonal

Az újvidéki klinikai tömb kiábrándító látványt nyújt, s mindenre emlékeztet, csak egészségügyi központra nem. A Mária Terézia korában épült klinikák felett nem múlt el nyomtalanul az idő. Az elavult vezetékhálózat javítása, toldozása-foltozása okán csatátér a klinikakertnek csúfolt terület. Magam mindig felháborodom, amikor a mi, szegedi klinikáink alagsori rendelőibe várakozó betegtömegeket látok. A helyhiány nálunk is a föld alá kényszeríti sok helyütt a gyógyítót és páciensét, de legalább kórtermek nem telepítenek a pincékbe. Balkáni állapotok — mondhatnánk stílszerűen az újvidéki klinikákra. Bár az egyetem oktatási épületében ott díszleg a jövő klinikai tömbjének makettje, a gazdasági helyzet ismeretében aligha hihető, hogy néhány év múlva felépül az új diagnosztikai klinika. Egyelőre csak a poliklinika — járóbeteg-rendelő — impozáns épülete jelenti itt a végletek találkozását.

Vajdaság lakosainak gyógyításáról egyébként 26 általános és szakosított kórházban gondoskodnak, ezenkívül van még közel 50 egészségház. Közvetlenül a háború után a tuberkulózis volt a népbetegség, manapság — csakúgy, mint nálunk — a szív- és érrendszeri betegségek, a rák és az alkoholizmus állnak a halálokok listájának vezető helyein. Ennek okán a hajdan volt tüdőszanatórium ma ez utóbbi néppusztító betegségek gyógyítására, kezelésére rendezkedett be. Méghozzá nem akármilyen módon, hiszen az Újvidéktől néhány kilométerre, a Fruska Gora lábainál, igazán festői környezetben levő kamenicai szív- és érrendszeri betegségek intézete Európa egyik legjobban felszerelt gyógyító intézménye. Jugoszlávia valamennyi köztársaságából fogadja kivizsgálásra a betegeket. Az ez év januárjában megnyílt szívkatérező laboratóriuma nyugat-európai viszonylatban is a legkorszerűbbnek mondható. Kamenicán az idei esztendő eltelt kilenc hónapjában több száz katérezést, közel ezer szív-műtét végeztek, — s ahogyan hírlík, — készen állnak a szívátültetésre.

Persze nem ez a csoda a kamenicai intézetben, hiszen valószínűleg sokan tudják, hogy a szegedi klinikán is világszínvonalon áll a szívóperáció és a katérezés sem számít újdonságnak. Amiért viszont mi potenciális betegek és a szívgyógyászok joggal irigyelhetjük a vajdasági intézményt, az a műszerezettség. Az USA-beli General Electric cég Thompson CGR nevű gépezete, az amerikai stílben berendezett vizsgálók, a csupa monitor laboratórium bizony mellbe vágó élményként hat annak a látogatónak, aki valamelyest is ismeri a magyar orvosi műszertudomány állapotát és aki tudja, hogy mostanság mifelénk ösšnapi adakozással lehet egy-egy korszerű orvosi műszerhez jutni.

Kamenicán fájó szívvel gondoltam haza, amikor hallottam, az év végére két echokardiográfiát is várnak a meglevő „korszerűtlen” mellé. De az igazság az, hogy csupán a kamenicai szuperintézetben érzetem, hogy a szomszéd rétje zöldebb.

KALOCSAI KATALIN

PETRI CSATHÓ FERENC

A gyémánt füstje

Ha élete kilobban
midőn az órája lejár
az lesz a túlvilági
fényesség napja és
nem bánt majd semmi jobban
ahogy a túlvilági fény bánt
Midőn Mária órája lejár
elforr minden arany az ékszerekből
Már nincs méltó aki viselje
illangó füstje lesz a gyémánt

BÉRES DEZSŐ

Ősz

köpenyeket hízáló szelekkel
jött ez újabb október
kisgyerekeket küldött maga előtt
gázoltak térdig érő avarban
begyűjteni hulló fényes gesztenyéket
tizedét a bánatnak
tarlott szántókkal övezett
temetők felé igyekeztek
fejük felett meg-megreccsentek
a holt ágak
a nap avar alá bújt utolsó lehellete
sikoltott fel ha ráléptek
messzi hátul elégedetten figyelt
vöröslő hajú nő az akarnok ősz

Majd előbújik

majd kifeslik burka a semminek
s előbújik a csönd
gazdagszik mint növekvő hold
madarak vonulásában telepszik
fölénk uralkodni fészket rak
mert rosszak voltunk
ma már csak fenýíthetők
hát büntet — jövőnk hálýog
de optimizmus szemünkben
málló vakolat lelünk
foszló ing
feslik mint burka a semminek
majd előbújik

Bodor Péter kútja

A Margitsziget látványossága, a zenélő kút

Szépséges Margitszigetünk egyik közismert látványossága a zenélő kút. Ott áll ez a Duna ékességének északi csücskében, és aligha akad olyan járókelő, aki meg ne állna előtte, és meg ne csodálna a 12 méter magas, 10 méter átmérőjű, templomszerű kupolával borított építményt.

Azt azonban nyilván kevesebben tudják, hogy csak 1936 óta áll az említett helyen, az pedig valójában másolat, szintén nem mindenki előtt ismeretes. Márpedig az egykor Marosvásárhely főterén állott úgynevezett Bodor-kutat „mentették át” ide!

Amint azt neve is mutatja, eredetijét a most kétszáz éve, 1788. június 22-én született Bodor Péter fabrikálta össze a világ csodájára és a maga gyönyörűségére. A kút négy vízsugárral hajtott óraműve pontosan hatóránként zendítette meg a muzsikáló szerkezetet.

Valóságos csodabogár volt ez a férfiú! Miután sorra kitanulta az óras, a lakatos, a kertész és még ki tudja milyen mesterséget, és megjárta Bécsset is, 1818-tól Marosvásárhelyen telepedett le, és ott nyitott műhelyt.

Első dolga az volt, hogy lakóhelyének egy új Maros-hidat építsen. A

8 méter széles és 63 méter hosszú „átkelőnek” minden porcikája fa; egyetlen fémzsug sem került annak a szerkezetébe.

Ezt követően, az 1820-as években fundálta ki, majd hozta tető alá a nevezetes zenélő kútját. Majd pedig egy olyan pénznyomtató masinát szerkesztett, amely végül is a vesztét okozta.

Csavaros eszével kiötlötte, hogyan lehet papírpénzmásolatokat csinálni, és azt a házi szerkezetet saját házában a küszöbébe építette bele. Aki tehát ellátogatott hozzá, az betoppanásakor egyúttal pénzt is nyomott. Valami „jóakarója” természetesen följelentette, és a hatóságok eljárást indítottak ellene pénzhamisítás címén. Letartóztatták, aztán a szamosújvári börtönbe zárták. Ott ugyan szintén alkalmat adtak neki, hogy fúrjon-faragjon — sőt még freskókat is festhetett, rajtuk a gyűlölt rabtársaival —, ám kedélye mindjobban elborult, és amikor kiengedték, már gyógyíthatatlan búskomorságban szenvedett. Jobb pillanataiban kedves zenélő kútja mellett üldögélt, de aztán ezt a szokását is elhagyta.

Amikor azonban kitört a márciusi forradalom, s annak híre Erdélybe is eljutott, felvillanyozódott, s midőn a szabadságharc csatái feléjük is átsaptak, ismét dolgozni kezdett. Egy úgynevezett sokcsövű orgonagyút épített, amely láncos golyókat tudott kiröpíteni. Ezt át is adta a szabadságharcos seregeknek, amelyek többször sikerrel alkalmazták.

Ez a fellángolása azonban egyúttal életének a végét is jelentette, mert 1849 nyarán Kolozsvárott elhalálozott. Neve és munkássága azonban máig él — még akkor is, ha nem mindenki tudja, kinek köszönheti a Margitsziget északi csücska azt az oszlopos, kupolás építészeti érdekességet...